

EXPLICAȚII (*) CU PRIVIRE LA CARTA DREPTURILOR FUNDAMENTALE A UNIUNII EUROPENE

(2007/C 303/02)

Explicațiile redată în continuare au fost redactate inițial sub autoritatea prezidiului Convenției care a elaborat Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. Acestea au fost actualizate sub autoritatea prezidiului Convenției Europene, având în vedere adaptarea de către respectiva Convenție a textului cartei (în special la articolele 51 și 52), precum și evoluția dreptului Uniunii. Cu toate că aceste explicații nu au valoare juridică în sine, acestea constituie un prețios instrument de interpretare destinat clarificării dispozițiilor cartei.

TITLUL I – DEMNITATEA*Explicație cu privire la articolul 1 – Demnitatea umană*

Demnitatea persoanei nu constituie numai un drept fundamental în sine, ci reprezintă însuși temeiul drepturilor fundamentale. Declarația universală a drepturilor omului din 1948 a inclus demnitatea umană în preambulul său: „... întrucât recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, al dreptății și al păcii în lume”. În hotărârea sa din 9 octombrie 2001 în cauza C-377/98, Țările de Jos/Parlamentul European și Consiliu, Rec. 2001, p. I-7079, punctele 70-77, Curtea de Justiție a confirmat faptul că dreptul fundamental la demnitatea umană face parte din dreptul Uniunii.

Din hotărâre reiese, în special, faptul că nu se poate face uz de niciunul dintre drepturile înscrise în această carte pentru a aduce atingere demnității altei persoane și că demnitatea persoanei face parte din substanța drepturilor înscrise în această carte. Carta trebuie, prin urmare, respectată, chiar în cazul restrângerii unui drept.

Explicație cu privire la articolul 2 – Dreptul la viață

1. Alineatul (1) din acest articol se întemeiază pe articolul 2 alineatul (1) prima teză din CEDO, având următorul text:

„(1) Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege...”.

2. A doua teză din dispoziția menționată anterior, privind pedeapsa cu moartea, a devenit caducă în urma intrării în vigoare a Protocolului nr. 6 anexat la CEDO, al cărui prim articol este formulat după cum urmează:

„Pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executat.”

Articolul 2 alineatul (2) din carte a fost redactat pe baza acestei dispoziții.

3. Dispozițiile articolului 2 din carte corespund dispozițiilor articolelor din CEDO și din protocolul adițional menționate anterior. Acestea au același înțeles și același domeniu de aplicare, în conformitate cu articolul 52 alineatul (3) din carte. Astfel, definițiile „negative” prevăzute în CEDO trebuie considerate ca fiind prevăzute în egală măsură și în carte:

a) articolul 2 alineatul (2) din CEDO:

„Moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea acestui articol în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță:

(a) pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale;

(b) pentru a efectua o arestare legală sau pentru a împiedica evadarea unei persoane legal deținute;

(*) Nota editorului: trimerile la numerele articolelor din tratate au fost actualizate și, totodată, au fost rectificate câteva erori materiale.

(c) pentru a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecție.”

(b) articolul 2 din Protocolul nr. 6 anexat la CEDO:

„Un stat poate să prevadă în legislația sa pedeapsa cu moartea pentru acte săvârșite în timp de război sau de pericol iminent de război; o asemenea pedeapsă nu va fi aplicată decât în cazurile prevăzute de această legislație și conform dispozițiilor sale...”

Explicație cu privire la articolul 3 – Dreptul la integritate al persoanei

1. În hotărârea sa din 9 octombrie 2001 în cauza C-377/98, Țările de Jos/Parlamentul European și Consiliu, Rec. 2001, p. I-7079, punctele 70, 78, 79 și 80, Curtea de Justiție a confirmat faptul că dreptul fundamental la integritate al persoanei face parte din dreptul Uniunii și cuprinde, în domeniile medicinei și biologiei, consimțământul liber și în cunoștință de cauză al donatorului și al primitorului.
2. Principiile din articolul 3 din cartă sunt prevăzute deja de Convenția privind drepturile omului și biomedicina, adoptată în cadrul Consiliului Europei (STE 164 și Protocolul adițional STE 168). Prezenta cartă nu urmărește să deroge de la aceste dispoziții și, în consecință, nu interzice decât clonarea în scopul reproducerii. Aceasta nu autorizează și nici nu interzice celelalte forme de clonare. Prin urmare, cartă nu poate împiedica în niciun fel legiuitorul să interzică celelalte forme de clonare.
3. Trimiterea la practicile de eugenie, în special la cele care au drept scop selecția persoanelor, se referă la situații în care sunt organizate și puse în aplicare programe de selecție comportând, de exemplu, campanii de sterilizare, sarcini forțate, căsătorii etnice obligatorii ..., toate acestea fiind acte considerate crime internaționale în conformitate cu Statutul Curții Penale Internaționale adoptat la Roma la 17 iulie 1998 [a se vedea articolul 7 alineatul (1) litera (g)].

Explicație cu privire la articolul 4 – Interzicerea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante

Dreptul prevăzut la articolul 4 corespunde dreptului garantat la articolul 3 din CEDO, a cărui formulare este identică: „Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante”. În conformitate cu articolul 52 alineatul (3) din cartă, acest articol are același înțeles și același domeniu de aplicare ca și articolul din CEDO.

Explicație cu privire la articolul 5 – Interzicerea sclaviei și a muncii forțate

1. Dreptul prevăzut la articolul 5 alineatele (1) și (2) corespunde articolului 4 alineatele (1) și (2) din CEDO, a căror formulare este similară. Articolul are, prin urmare, același înțeles și același domeniu de aplicare ca și articolul din CEDO, în temeiul articolului 52 alineatul (3) din cartă. În consecință:

- dreptului prevăzut la alineatul (1) nu i se poate aduce în mod legal nicio restrângere;
- în alineatul (2), noțiunile de „muncă forțată sau obligatorie” trebuie înțelese având în vedere definițiile „negative” din articolul 4 alineatul (3) din CEDO:

„Nu se consideră «muncă forțată sau obligatorie» în sensul prezentului articol :

- a) orice muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției în condițiile prevăzute de articolul 5 din prezenta convenție sau în timpul în care se afla în libertate condiționată;
- b) orice serviciu cu caracter militar sau, în cazul celor care refuză să satisfacă serviciul militar din motive de conștiință, în țările în care acest lucru este recunoscut ca legitim, un alt serviciu în locul serviciului militar obligatoriu;

- c) orice serviciu impus în situații de criză sau de calamități care amenință viața sau bunăstarea comunității;
 - d) orice muncă sau serviciu care face parte din obligațiile civice normale.”
2. Alineatul (3) decurge direct din demnitatea persoanei umane și ia în considerare datele recente din domeniul criminalității organizate, cum ar fi organizarea filierelor lucrative ale imigrației ilegale sau a celor de exploatare sexuală. Convenția Europol conține în anexă definiția următoare, care vizează traficul în scopul exploatarei sexuale: „traficul cu ființe umane» înseamnă supunerea unei persoane puterii reale și ilegale a unor alte persoane, prin recurgerea la violență sau amenințări sau prin abuz de autoritate sau uneltire pentru exploatarea activităților de prostituție, a formelor de exploatare sexuală și abuz de persoane minore sau comerț cu copii abandonati”. Capitolul VI din Convenția privind aplicarea *acquis*-ului Schengen, care a fost integrat în *acquis*-ul Uniunii și la care participă Regatul Unit și Irlanda conține, la articolul 27 alineatul (1) următoarea formulare care vizează filierele de imigrație ilegală: „Părțile contractante se angajează să instituie sancțiuni adecvate împotriva oricărei persoane care ajută sau încearcă să ajute, în scopuri lucrative, un străin să intre sau să rămână pe teritoriul unei părți contractante încălcând legislația părții contractante respective privind intrarea și șederea străinilor”. La 19 iulie 2002, Consiliul a adoptat o decizie-cadru privind lupta împotriva traficului de ființe umane (JO L 203, 1.8.2002, p. 1) în al cărei prim articol sunt definite chiar infracțiunile legate de traficul de ființe umane în scopul exploatarei muncii acestora sau al exploatarei sexuale care trebuie să facă obiectul unor pedepse în statele membre, în conformitate cu directiva-cadru menționată.

TITLUL II – LIBERTĂȚILE

Explicație cu privire la articolul 6 – Dreptul la libertate și la siguranță

Drepturile prevăzute la articolul 6 corespund drepturilor garantate la articolul 5 din CEDO și au, în conformitate cu articolul 52 alineatul (3) din cartă, același înțeles și același domeniu de aplicare. Prin urmare, reștrângerile la care pot fi supuse în mod legal nu le pot depăși pe cele permise de articolul 5 din CEDO, care este redactat după cum urmează:

- „(1) Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:
- a) dacă este deținut legal pe baza condamnării de către un tribunal competent;
 - b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărâre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege;
 - c) dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a bănui că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârșască o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia;
 - d) dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere, sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii sale în fața autorității competente;
 - e) dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;
 - f) dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe un teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare.

- (2) Orice persoană arestată trebuie să fie informată, în termenul cel mai scurt și într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor arestării sale și asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa.
- (3) Orice persoană arestată sau deținută în condițiile prevăzute la alineatul (1) litera (c) din prezentul articol trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere.
- (4) Orice persoană privată de libertatea sa prin arestare sau deținere are dreptul de a introduce un recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității deținerii sale și să dispună eliberarea sa dacă deținerea este ilegală.
- (5) Orice persoană care este victima unei arestări sau a unei dețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol are dreptul la reparații.”

Drepturile prevăzute la articolul 6 trebuie respectate în special la adoptarea de către Parlamentul European și de către Consiliu a actelor legislative în domeniul cooperării judiciare în materie penală, în temeiul articolelor 82, 83 și 85 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, mai ales pentru a defini dispozițiile comune minime privind calificarea infracțiunilor și pedepsele, precum și anumite aspecte de drept procedural.

Explicație cu privire la articolul 7 – Respectarea vieții private și de familie

Drepturile garantate la articolul 7 corespund drepturilor garantate la articolul 8 din CEDO. Pentru a lua în considerare evoluțiile tehnicii, cuvântul „corespondență” a fost înlocuit cu cuvântul „comunicații”.

În conformitate cu articolul 52 alineatul (3), acest drept are același înțeles și același domeniu de aplicare ca și articolul corespondent din CEDO. Rezultă că restrângerile la care pot fi supuse în mod legal sunt identice cu cele admise în cadrul articolului 8 în cauză:

- „(1) Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.
- (2) Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitare acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru siguranța națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirii faptelor penale, protejerea sănătății sau a moralei, ori protejerea drepturilor și libertăților altora.”

Explicație cu privire la articolul 8 – Protecția datelor cu caracter personal

Acest articol se întemeiază pe articolul 286 din Tratatul de instituire a Comunității Europene și pe Directiva 95/46/CE a Parlamentului European și a Consiliului privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date (JO L 281, 23.11.1995, p. 31), precum și pe articolul 8 din CEDO și pe Convenția Consiliului Europei pentru protecția persoanelor față de prelucrarea automată a datelor cu caracter personal din 28 ianuarie 1981, ratificată de toate statele membre. Articolul 286 din Tratatul CE este de acum înainte înlocuit cu articolul 16 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene și articolul 39 din Tratatul privind Uniunea Europeană. De asemenea, este necesar să fie avut în vedere Regulamentul (CE) nr. 45/2001 al Parlamentului European și al Consiliului privind protecția persoanelor fizice cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal de către instituțiile și organele comunitare și privind libera circulație a acestor date (JO L 8, 12.1.2001, p. 1). Directiva și regulamentul menționate conțin condiții și restrângeri aplicabile exercitării dreptului la protecția datelor cu caracter personal.

Explicație cu privire la articolul 9 – Dreptul la căsătorie și dreptul de a întemeia o familie

Acest articol se întemeiază pe articolul 12 din CEDO, având următorul text: „Începând cu vârsta stabilită prin lege, bărbatul și femeia au dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie conform legislației naționale ce reglementează exercitarea acestui drept”. Formularea acestui articol a fost modernizată pentru a acoperi cazurile în care legislațiile interne recunosc alte modalități de a întemeia o familie decât căsătoria. Acest articol nu interzice și nici nu poate impune acordarea statutului de căsătorie uniunilor între persoane de același sex. Acest drept este asemănător, prin urmare, celui prevăzut de CEDO, dar domeniul său de aplicare poate fi extins în cazul în care legislațiile interne prevăd acest lucru.

Explicație cu privire la articolul 10 – Libertatea de gândire, de conștiință și de religie

Dreptul garantat la alineatul (1) corespunde dreptului garantat la articolul 9 din CEDO și, în conformitate cu articolul 52 alineatul (3) din cartă, are același înțeles și același domeniu de aplicare ca și acesta. De aceea, restrângerile acestuia trebuie să respecte dispozițiile articolului 9 alineatul (2) menționat anterior, având următorul text: „Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora”.

Dreptul garantat la alineatul (2) corespunde tradițiilor constituționale naționale și evoluției legislațiilor interne în acest domeniu.

Explicație cu privire la articolul 11 – Libertatea de exprimare și de informare

1. Articolul 11 corespunde articolului 10 din CEDO, având următorul text:

- „(1) Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații sau idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică statele să supună societățile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare.
- (2) Exercițarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.”

În conformitate cu articolul 52 alineatul (3) din cartă acest drept are același înțeles și același domeniu de aplicare ca și cel garantat prin CEDO. Restrângerile care pot fi aduse acestui drept nu le pot depăși, prin urmare, pe cele stabilite la articolul 10 alineatul (2), fără a aduce atingere restrângerilor pe care dreptul concurenței din Uniune le poate impune posibilității pe care o au statele membre de a introduce regimurile de autorizare menționate la articolul 10 alineatul (1) a treia teză din CEDO.

2. La alineatul (2) din acest articol sunt explicate consecințele alineatului (1) în ceea ce privește libertatea mijloacelor de informare în masă. Acesta se întemeiază în special pe jurisprudența Curții de Justiție în domeniul televiziunii, în special în cauza C-288/89 (hotărârea din 25 iulie 1991, Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda și alții, Rec. p. I-4007) și pe Protocolul privind sistemul de radiodifuziune publică din statele membre, anexat la Tratatul CE și de acum înainte la tratate, precum și pe Directiva 89/552/CEE a Consiliului (a se vedea în special considerentul 17).

Explicație cu privire la articolul 12 – Libertatea de întrunire și de asociere

1. Dispozițiile alineatului (1) din acest articol corespund dispozițiilor articolului 11 din CEDO, formulat după cum urmează:

„(1) Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere, inclusiv dreptul de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

(2) Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat”.

Dispozițiile prezentului articol 12 alineatul (1) au același înțeles ca și cele din CEDO, dar domeniul lor de aplicare este mai extins având în vedere faptul că pot fi aplicate la toate nivelurile, inclusiv la nivel european. În conformitate cu articolul 52 alineatul (3) din cartă, restrângerile acestui drept nu le pot depăși pe cele considerate legale în temeiul articolului 11 alineatul (2) din CEDO.

2. Acest drept se întemeiază în egală măsură pe articolul 11 din Carta comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor.
3. Alineatul (2) din acest articol corespunde articolului 10 alineatul (4) din Tratatul privind Uniunea Europeană.

Explicație cu privire la articolul 13 – Libertatea artelor și științelor

Acest drept decurge în principal din libertatea de gândire și de exprimare. Acesta se exercită cu respectarea articolului 1 și poate fi supus restrângerilor permise de articolul 10 din CEDO.

Explicație cu privire la articolul 14 – Dreptul la educație

1. Acest articol este inspirat atât din tradițiile constituționale comune statelor membre, cât și din articolul 2 din Protocolul adițional la CEDO, având următorul text:

„Nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire. Statul, în exercitarea funcțiilor pe care și le va asuma în domeniul educației și al învățământului, va respecta dreptul părinților de a asigura această educație și această învățământ conform convingerilor lor religioase și filozofice.”

Extinderea acestui articol la accesul la formarea profesională și continuă (a se vedea punctul 15 din Carta comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor și articolul 10 din Carta socială) și adăugarea principiului gratuității învățământului obligatoriu au fost considerate utile. Așa cum este formulat, acest din urmă principiu implică numai faptul ca, în ceea ce privește învățământul obligatoriu, fiecare copil să aibă acces la o instituție gratuită. Principiul nu impune gratuitatea tuturor instituțiilor, în special a celor private, care oferă acest tip de învățământ sau formare profesională și continuă. De asemenea, principiul nu interzice ca anumite forme specifice de învățământ să fie cu plată, în cazul în care statul ia măsurile necesare pentru acordarea de compensații financiare. În măsura în care cartă se aplică Uniunii, acest lucru înseamnă că, în cadrul politicilor sale de formare, Uniunea trebuie să respecte gratuitatea învățământului obligatoriu, înțelegându-se că astfel nu sunt create noi competențe. În ceea ce privește dreptul părinților, acesta trebuie interpretat în coroborare cu dispozițiile articolului 24.

2. Libertatea de a înființa instituții de învățământ, publice sau private, este garantată ca parte a libertății de a desfășura o activitate comercială, dar este restrânsă de respectarea principiilor democratice și se exercită în conformitate cu modalitățile stabilite în legislațiile naționale.

Explicație cu privire la articolul 15 – Libertatea de alegere a ocupației și dreptul de muncă

Libertatea de alegere a ocupației, consacrată la articolul 15 alineatul (1), este recunoscută în jurisprudența Curții de Justiție (a se vedea, printre altele, hotărârea din 14 mai 1974, în cauza 4/73, Nold, Rec. 1974, p. 491, punctele 12-14; hotărârea din 13 decembrie 1979, în cauza 44/79, Hauer, Rec. 1979 p. 3727; hotărârea din 8 octombrie 1986, în cauza 234/85, Keller, Rec. 1986, p. 2897, punctul 8).

Acest alineat se inspiră, de asemenea, din articolul 1 alineatul (2) din Carta socială europeană semnată la 18 octombrie 1961 și ratificată de toate statele membre, și din punctul 4 din Carta comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor din 9 decembrie 1989. Expresia „condiții de muncă” trebuie înțeleasă în sensul articolului 156 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.

Alineatul (2) reia cele trei libertăți garantate la articolele 26 și 45, 49 și 56 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, și anume libera circulație a lucrătorilor, libertatea de stabilire și libertatea de a presta servicii.

Alineatul (3) se întemeiază pe articolul 153 alineatul (1) litera (g) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, precum și pe articolul 19 punctul 4 din Carta socială europeană, semnată la 18 octombrie 1961 și ratificată de toate statele membre. Articolul 52 alineatul (2) din cartă este prin urmare aplicabil. Chestiunea recrutării personalului navigabil având cetățenia unor state terțe în echipajele navelor care arborează pavilionul unui stat membru al Uniunii este reglementată de dreptul Uniunii și de legislațiile și practicile naționale.

Explicație cu privire la articolul 16 – Libertatea de a desfășura o activitate comercială

Acest articol se întemeiază pe jurisprudența Curții de Justiție, care a recunoscut libertatea de a desfășura o activitate economică sau comercială (a se vedea hotărârea din 14 mai 1974, în cauza 4/73, Nold, Rec. 1974, p. 491, punctul 14; și hotărârea din 27 septembrie 1979, în cauza 230/78, SpA Eridania și alții, Rec. 1979, p. 2749, punctele 20 și 31) și libertatea contractuală (a se vedea, printre altele, hotărârea în cauza 151/78, Sukkerfabriken Nykøbing, Rec. 1979, p. 1, punctul 19; hotărârea din 5 octombrie 1999, în cauza C-240/97, Spania/Comisie, Rec. 1999, p. I-6571, punctul 99 din motive), precum și pe articolul 119 alineatele (1) și (3) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, care recunoaște libera concurență. Acest drept se exercită, bineînțeles, cu respectarea dreptului Uniunii și a legislațiilor naționale. Acest drept poate fi supus restrângerilor prevăzute la articolul 52 alineatul (1) din cartă.

Explicație cu privire la articolul 17 – Dreptul de proprietate

Acest articol corespunde primului articol din Protocolul adițional la CEDO:

„Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional.

Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuții, sau a amenzilor.”

Este vorba despre un drept fundamental comun tuturor constituțiilor naționale. Acesta a fost consacrat în repetate rânduri în jurisprudența Curții de Justiție și, în primul rând, prin hotărârea în cauza Hauer (din 13 decembrie 1979, Rec.1979, p. 3727). Redactarea a fost modernizată, dar, în conformitate cu articolul 52 alineatul (3), acest drept are același înțeles și același domeniu de aplicare ca și cel garantat prin CEDO, iar restrângerile prevăzute de aceasta nu pot fi depășite.

Protecția proprietății intelectuale, care reprezintă unul dintre aspectele dreptului de proprietate, face obiectul unei mențiuni explicite la alineatul (2) datorită importanței sale tot mai mari și legislației comunitare secundare. Proprietatea intelectuală cuprinde, pe lângă proprietatea literară și artistică, drepturile de brevet și de marcă, precum și drepturile conexe. Garanțiile prevăzute la alineatul (1) se aplică în mod adecvat proprietății intelectuale.

Explicație cu privire la articolul 18 – Dreptul de azil

Textul acestui articol se întemeiază pe articolul 63 din Tratatul CE, înlocuit de acum înainte cu articolul 78 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, care impune Uniunii respectarea Convenției de la Geneva privind statutul refugiaților. Este necesară trimiterea la dispozițiile Protocoloalelor privind Regatul Unit și Irlanda, anexate la tratate, precum și la cele ale Protocolului privind Danemarca, pentru a stabili în ce măsură aceste state membre pun în aplicare dreptul Uniunii în acest domeniu și în ce măsură li se aplică acest articol. Acest articol respectă Protocolul privind dreptul de azil anexat la tratate.

Explicație cu privire la articolul 19 – Protecția în caz de strămutare, expulzare sau extrădare

Alineatul (1) din acest articol are același înțeles și același domeniu de aplicare ca și articolul 4 din Protocolul adițional nr. 4 la CEDO în ceea ce privește expulzările colective. Scopul acestuia este de a garanta faptul că fiecare decizie face obiectul unei examinări specifice și că nu se poate decide, printr-o măsură unică, expulzarea tuturor persoanelor având cetățenia unui anumit stat (a se vedea și articolul 13 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice).

Alineatul (2) încorporează jurisprudența relevantă a Curții Europene a Drepturilor Omului privind articolul 3 din CEDO (a se vedea hotărârea din 17 decembrie 1996, Ahmed/Austria, Rec. 1996-VI, p. 2206 și hotărârea din 7 iulie 1989, Soering).

TITLUL III – EGALITATEA*Explicație cu privire la articolul 20 – Egalitatea în fața legii*

Acest articol corespunde principiului general de drept înscris în toate constituțiile europene și pe care Curtea îl consideră a fi un principiu fundamental de drept comunitar (hotărârea din 13 noiembrie 1984, în cauza 283/83, Racke, Rec. 1984, p. 3791; hotărârea din 17 aprilie 1997, în cauza 15/95, EARL, Rec. 1997, p. I-1961 și hotărârea din 13 aprilie 2000, în cauza 292/97, Karlsson, Rec. 2000, p. 2737).

Explicație cu privire la articolul 21 – Nediscriminarea

Alineatul (1) este inspirat de articolul 13 din Tratatul CE, înlocuit de acum înainte cu articolul 19 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, de articolul 14 din CEDO, precum și de articolul 11 din Convenția privind drepturile omului și biomedicina în ceea ce privește moștenirea genetică. În măsura în care coincide cu articolul 14 din CEDO, alineatul menționat se aplică în conformitate cu acesta din urmă.

Nu există nici contradicții și nici incompatibilități între alineatul (1) și articolul 19 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, al cărui domeniu de aplicare și obiect sunt diferite: articolul 19 conferă Uniunii competența de a adopta acte legislative, incluzând armonizarea actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre, în vederea combaterii anumitor forme de discriminare citate exhaustiv în acest articol. Această legislație se poate extinde la acțiunile autorităților unui stat membru (precum și la relațiile între persoane de drept privat) în orice domeniu care intră în competențele Uniunii. În schimb, articolul 21 alineatul (1) de mai sus nu conferă nicio competență de adoptare a unor acte cu putere de lege împotriva discriminării în aceste domenii de acțiune a statelor membre sau a particularilor, și nici nu conține o interdicție amplă a discriminării în domeniile menționate anterior. De fapt, acesta se referă numai la discriminările făcute de instituțiile și organele Uniunii în exercitarea competențelor care le sunt conferite de tratate, și de statele membre, numai în măsura în care pun în aplicare dreptul Uniunii. Alineatul (1) nu modifică prin urmare domeniul competențelor conferite de articolul 19 și nici interpretarea acestui articol.

Alineatul (2) corespunde articolului 18 alineatul (1) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene și trebuie aplicat în conformitate cu acesta.

Explicație cu privire la articolul 22 – Diversitatea culturală, religioasă și lingvistică

Acest articol se întemeiază pe articolul 6 din Tratatul privind Uniunea Europeană și pe articolul 151 alineatele (1) și (4) din Tratatul CE, înlocuite de acum înainte cu articolul 167 alineatele (1) și (4) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, privind cultura. De altfel, respectarea diversității culturale și lingvistice este de acum înainte enunțată și la articolul 3 alineatul (3) din Tratatul privind Uniunea Europeană. Prezentul articol este inspirat, de asemenea, din Declarația nr. 11 din Actul final la Tratatul de la Amsterdam, referitoare la statutul bisericilor și al organizațiilor neconfesionale, reluat de acum înainte în articolul 17 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.

Explicație cu privire la articolul 23 – Egalitatea între femei și bărbați

Primul paragraf din acest articol se întemeiază pe articolul 2 și articolul 3 alineatul (2) din Tratatul CE, înlocuite de acum înainte cu articolul 3 din Tratatul privind Uniunea Europeană și cu articolul 8 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, care impun ca obiectiv al Uniunii promovarea egalității între bărbați și femei, și pe articolul 157 alineatul (1) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. Acesta se inspiră din articolul 20 din Carta socială europeană revizuită, din 3 mai 1996 și din punctul 16 din Carta comunitară a drepturilor lucrătorilor.

Acesta se întemeiază, în egală măsură, pe articolul 157 alineatul (3) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene și pe articolul 2 alineatul (4) din Directiva 76/207/CEE a Consiliului privind punerea în aplicare a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în ceea ce privește accesul la încadrarea în muncă, la formarea și la promovarea profesională, precum și condițiile de muncă.

Al doilea paragraf reia, într-o formulare mai restrânsă, articolul 157 alineatul (4) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, potrivit căruia principiul egalității de tratament nu împiedică menținerea sau adoptarea unor măsuri care să prevadă avantaje specifice destinate facilitării desfășurării unei activități profesionale de către sexul subreprezentat sau care să prevină sau să compenseze dezavantajele din cariera profesională. În conformitate cu articolul 52 alineatul (2), al doilea paragraf nu modifică articolul 157 alineatul (4).

Explicație cu privire la articolul 24 – Drepturile copilului

Acest articol se întemeiază pe Convenția de la New York privind drepturile copilului, semnată la 20 noiembrie 1989 și ratificată de toate statele membre și, în special, pe articolele 3, 9, 12 și 13 din aceasta.

Alineatul (3) ia în considerare faptul că, în cadrul instituirii unui spațiu de libertate, securitate și justiție, legislația Uniunii în materie civilă cu incidență transfrontalieră, pentru care competențele sunt conferite de articolul 81 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, poate cuprinde, în special, drepturile de vizitare care îi permit copilului să întrețină periodic relații personale și contacte directe cu ambii părinți.

Explicație cu privire la articolul 25 – Drepturile persoanelor în vârstă

Acest articol se inspiră din articolul 23 din Carta socială europeană revizuită și din articolele 24 și 25 din Carta comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor. Participarea la viața socială și culturală include, bineînțeles, și participarea la viața politică.

Explicație cu privire la articolul 26 – Integrarea persoanelor cu handicap

Principiul conținut în acest articol se întemeiază pe articolul 15 din Carta socială europeană și este inspirat în egală măsură din punctul 26 din Carta comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor.

TITLUL IV – SOLIDARITATEA

Explicație cu privire la articolul 27 – Dreptul lucrătorilor la informare și la consultare în cadrul întreprinderii

Acest articol este prevăzut în Carta socială europeană revizuită (articolul 21) și în Carta comunitară a drepturilor lucrătorilor (punctele 17 și 18). Acesta se aplică în condițiile prevăzute de dreptul Uniunii și de legislațiile naționale. Trimiterea la nivelurile adecvate se referă la nivelurile prevăzute de dreptul Uniunii sau de legislațiile și practicile naționale, putând include nivelul european în cazul în care legislația Uniunii prevede acest lucru. *Acquis*-ul Uniunii în acest domeniu este important: articolele 154 și 155 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, Directiva 2002/14/CE (cadrul general pentru informarea și consultarea lucrătorilor în Comunitatea Europeană), Directiva 98/59/CE (concedierile colective), Directiva 2001/23/CE (transferul de întreprinderi, unități sau părți de întreprinderi sau unități) și Directiva 94/45/CE (comitetul european de întreprindere).

Explicație cu privire la articolul 28 – Dreptul de negociere și de acțiune colectivă

Acest articol se întemeiază pe articolul 6 din Carta socială europeană, precum și pe Carta comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor (punctele 12-14). Dreptul de acțiune colectivă a fost recunoscut de Curtea Europeană a Drepturilor Omului ca unul dintre elementele dreptului de asociere prevăzut la articolul 11 din CEDO. În ceea ce privește nivelurile adecvate la care poate avea loc negocierea colectivă, a se vedea explicațiile oferite pentru articolul precedent. Modalitățile și restrângerile exercițiului acțiunilor colective, printre care și greva, inclusiv posibilitatea desfășurării acestora în paralel în mai multe state membre, intră sub incidența legislațiilor și a practicilor naționale.

Explicație cu privire la articolul 29 – Dreptul de acces la serviciile de plasament

Acest articol se întemeiază pe articolul 1 alineatul (3) din Carta socială europeană, precum și pe punctul 13 din Carta comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor.

Explicație cu privire la articolul 30 – Protecția în cazul concedierii nejustificate

Acest articol este inspirat din articolul 24 litera (a) din Carta socială revizuită. A se vedea și Directiva 2001/23/CE privind protecția drepturilor lucrătorilor în cazul transferului de întreprinderi, unități sau părți de întreprinderi sau unități și Directiva 80/987/CEE privind protecția lucrătorilor salariați în cazul insolvenței angajatorului, astfel cum a fost modificată prin Directiva 2002/74/CE.

Explicație cu privire la articolul 31 – Condiții de muncă echitabile și corecte

1. Alineatul (1) din acest articol se întemeiază pe Directiva 89/391/CEE privind punerea în aplicare a măsurilor destinate să promoveze îmbunătățirea securității și a sănătății lucrătorilor la locul de muncă. Acesta este inspirat în egală măsură din articolul 3 din Carta socială și din punctul 19 din Carta comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor, precum și, în ceea ce privește dreptul la demnitate în muncă, din articolul 26 din Carta socială revizuită. Expresia „condiții de muncă” se interpretează în înțelesul articolului 156 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.
2. Alineatul (2) se întemeiază pe Directiva 93/104/CE privind anumite aspecte ale organizării timpului de lucru, precum și pe articolul 2 din Carta socială europeană și pe punctul 8 din Carta comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor.

Explicație cu privire la articolul 32 – Interzicerea muncii copiilor și protecția tinerilor la locul de muncă

Acest articol se întemeiază pe Directiva 94/33/CE privind protecția tinerilor încadrați în muncă, pe articolul 7 din Carta socială europeană, precum și pe punctele 20-23 din Carta comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor.

Explicație cu privire la articolul 33 – Viața de familie și viața profesională

Articolul 33 alineatul (1) se întemeiază pe articolul 16 din Carta socială europeană.

Alineatul (2) este inspirat din Directiva 92/85/CEE privind introducerea de măsuri pentru promovarea îmbunătățirii securității și sănătății la locul de muncă în cazul lucrătoarelor gravide, care au născut de curând sau care alăptează și Directiva 96/34/CE privind acordul cadru referitor la concediul parental încheiat de UNICE, CTUS și CES. Acesta se întemeiază, în egală măsură, pe articolul 8 (protejarea maternității) din Carta socială europeană și se inspiră din articolul 27 (dreptul lucrătorilor care au responsabilități familiale la egalitatea de șanse și tratament) din Carta socială revizuită. Expresia „maternitate” acoperă perioada de la concepție până la alăptare.

Explicație cu privire la articolul 34 – Securitatea socială și asistența socială

Principiul enunțat la articolul 34 alineatul (1) se întemeiază pe articolele 153 și 156 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, precum și pe articolul 12 din Carta socială europeană și pe punctul 10 din Carta comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor. Acesta trebuie respectat de Uniune în punerea în aplicare a competențelor care îi sunt conferite de articolele 153 și 156 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. Trimiterea la servicii sociale se referă la cazurile în care au fost înființate astfel de servicii pentru asigurarea anumitor prestații, dar nu implică în niciun fel obligativitatea creării de astfel de servicii în cazul în care nu există. Expresia „maternitate” se interpretează cu același înțeles ca și în articolul precedent.

Alineatul (2) se întemeiază pe articolul 12 alineatul (4) și articolul 13 alineatul (4) din Carta socială europeană, precum și pe punctul 2 din Carta comunitară a drepturilor sociale fundamentale ale lucrătorilor și reflectă normele care decurg din Regulamentul (CEE) nr. 1408/71 și din Regulamentul (CEE) nr. 1612/68.

Alineatul (3) este inspirat din articolul 13 din Carta socială europeană și din articolele 30 și 31 din Carta socială revizuită, precum și din punctul 10 din Carta comunitară. Acesta trebuie respectat de Uniune în cadrul politicilor care se întemeiază pe articolul 153 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.

Explicație cu privire la articolul 35 – Protecția sănătății

Principiile conținute în acest articol se întemeiază pe articolul 152 din Tratatul CE, înlocuit de acum înainte cu articolul 168 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, precum și pe articolele 11 și 13 din Carta socială europeană. A doua teză a articolului reproduce articolul 168 alineatul (1).

Explicație cu privire la articolul 36 – Accesul la serviciile de interes economic general

Acest articol este în perfectă conformitate cu articolul 14 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene și nu creează niciun drept nou. Acesta stabilește numai principiul respectării de către Uniune a accesului la serviciile de interes economic general, așa cum este prevăzut de dispozițiile de drept intern, în cazul în care acestea sunt compatibile cu dreptul Uniunii.

Explicație cu privire la articolul 37 – Protecția mediului

Principiul conținut în acest articol se întemeiază pe articolele 2, 6 și 174 din Tratatul CE, înlocuite de acum înainte cu articolul 3 alineatul (3) din Tratatul privind Uniunea Europeană și de articolele 11 și 191 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.

Acesta se inspiră în egală măsură din dispozițiile anumitor constituții naționale.

Explicație cu privire la articolul 38 – Protecția consumatorilor

Principiul conținut în acest articol se întemeiază pe articolul 169 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.

TITLUL V – DREPTURILE CETĂȚENILOR*Explicație cu privire la articolul 39 – Dreptul de a alege și de a fi ales în Parlamentul European*

Articolul 39 se aplică în condițiile prevăzute în tratate, în conformitate cu articolul 52 alineatul (2) din cartă. Într-adevăr, articolul 39 alineatul (1) corespunde dreptului garantat la articolul 20 alineatul (2) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (a se vedea și temeiul legal din articolul 22 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene pentru adoptarea modalităților de exercitare a acestui drept), iar alineatul (2) din acest articol corespunde articolului 14 alineatul (3) din Tratatul privind Uniunea Europeană. Articolul 39 alineatul (2) reia principiile de bază ale regimului electoral într-un sistem democratic.

Explicație cu privire la articolul 40 – Dreptul de a alege și de a fi ales în cadrul alegerilor locale

Acest articol corespunde dreptului garantat prin articolul 20 alineatul (2) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (a se vedea și temeiul legal de la articolul 22 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene pentru adoptarea modalităților de exercitare a acestui drept). În conformitate cu articolul 52 alineatul (2), acesta se aplică în condițiile prevăzute de articolele din tratate.

Explicație cu privire la articolul 41 – Dreptul la bună administrare

Articolul 41 se întemeiază pe existența Uniunii ca o comunitate de drept ale cărei caracteristici au fost dezvoltate în jurisprudența pertinentă, care a consacrat, în special, buna administrare ca principiu general de drept (a se vedea, între altele, hotărârea Curții din 31 martie 1992, în cauza C-255/90 P, Burban, Rec. 1992, p. I-2253, precum și hotărârile Tribunalului de Primă Instanță din 18 septembrie 1995, T-167/94, Nöelle, Rec. 1995, p. II-2589; din 9 iulie 1999, T-231/97, New Europe Consulting și alții, Rec. 1999, p. II-2403). Modul în care este enunțat acest drept în primele două alineate reiese din jurisprudență (hotărârile Curții din 15 octombrie 1987, cauza 222/86, Heylens, Rec. 1987, p. 4097, punctul 15; din 18 octombrie 1989, cauza 374/87, Orkem, Rec. 1989, p. 3283; din 21 noiembrie 1991, cauza C-269/90, TU München, Rec. 1991, p. I-5469) precum și hotărârile Tribunalului de Primă Instanță din 6 decembrie 1994, T-450/93, Lisrestal, Rec. 1994, p. II-1177; din 18 septembrie 1995, T-167/94, Nöelle, Rec. 1995, p. II-2589) și, în ceea ce privește obligația de a-și motiva deciziile, din articolul 296 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (a se vedea și temeiul legal de la articolul 298 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene pentru adoptarea actelor legislative în vederea asigurării unei administrații europene deschise, eficiente și independente).

Alineatul (3) reia dreptul garantat de acum înainte la articolul 340 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. Alineatul (4) reia dreptul garantat de acum înainte la articolul 20 alineatul (2) litera (d) și la articolul 25 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. În conformitate cu articolul 52 alineatul (2), aceste drepturi se aplică în condițiile și în limitele definite în tratate.

Dreptul efectiv la acțiune în justiție, care constituie un aspect important al acestei probleme, este garantat la articolul 47 din prezenta cartă.

Explicație cu privire la articolul 42 – Dreptul de acces la documente

Dreptul garantat de acest articol este preluat din articolul 255 din Tratatul CE, pe baza căruia a fost apoi adoptat Regulamentul (CE) nr. 1049/2001. Convenția Europeană a extins acest drept la documentele instituțiilor, ale organismelor, ale oficiilor și ale agențiilor în general, indiferent de forma acestora [a se vedea articolul 15 alineatul (3) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene]. În conformitate cu articolul 52 alineatul (2) din cartă, dreptul de acces la documente este exercitat în condițiile și în limitele prevăzute la articolul 15 alineatul (3) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.

Explicație cu privire la articolul 43 – Ombudsmanul European

Dreptul garantat de acest articol este dreptul garantat la articolele 20 și 228 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. În conformitate cu articolul 52 alineatul (2), acesta se aplică în condițiile prevăzute la cele două articole menționate anterior.

Explicație cu privire la articolul 44 – Dreptul de petiționare

Dreptul garantat de acest articol este dreptul garantat la articolele 20 și 227 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. În conformitate cu articolul 52 alineatul (2), acesta se aplică în condițiile prevăzute la cele două articole menționate anterior.

Explicație cu privire la articolul 45 – Libertatea de circulație și de ședere

Dreptul garantat la alineatul (1) este dreptul garantat la articolul 20 alineatul (2) litera (a) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (a se vedea și temeiul legal din articolul 21 și Hotărârea Curții de Justiție din 17 septembrie 2002, în cauza C-413/99, Baumbast, Rec. 2002, p. I-709). În conformitate cu articolul 52 alineatul (2), acesta se aplică în condițiile și limitele prevăzute în tratate.

Alineatul (2) reamintește competența conferită Uniunii la articolele 77, 78 și 79 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. Rezultă că acordarea acestui drept depinde de exercitarea acestei competențe de către instituții.

Explicație cu privire la articolul 46 – Protecția diplomatică și consulară

Dreptul garantat de acest articol este dreptul garantat la articolul 20 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene; a se vedea și temeiul legal din articolul 23. În conformitate cu articolul 52 alineatul (2), acesta se aplică în condițiile prevăzute la articolele menționate anterior.

TITLUL VI – JUSTIȚIA

Explicație cu privire la articolul 47 – Dreptul la o cale de atac eficientă și la un proces echitabil

Primul paragraf se întemeiază pe articolul 13 din CEDO:

„Orice persoană ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de prezenta Convenție sunt încălcate are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale”.

Cu toate acestea, protecția din dreptul Uniunii este mai extinsă, deoarece aceasta garantează dreptul de a apela efectiv la un judecător. Curtea de Justiție a consacrat acest drept, ca principiu general de drept al Uniunii, prin hotărârea din 15 mai 1986 (cauza 222/84, Johnston, Rec. 1986, p. 1651; a se vedea și hotărârea din 15 octombrie 1987, cauza 222/86, Heylens, Rec. 1987, p. 4097 și hotărârea din 3 decembrie 1992, C-97/91, Borelli, Rec. 1992, p. I-6313). Potrivit Curții, acest principiu general de drept al Uniunii se aplică și statelor membre în cazul în care acestea aplică dreptul Uniunii. Menționarea acestei jurisprudențe în cartă nu avea ca obiect modificarea sistemului de control jurisdicțional prevăzut în tratate și, în special, a normelor privind admisibilitatea acțiunilor formulate direct în fața Curții de Justiție a Uniunii Europene. Convenția Europeană a examinat sistemul de control jurisdicțional al Uniunii, inclusiv normele privind admisibilitatea, și l-a confirmat, modificând însă anumite aspecte, după cum se arată la articolele 251-281 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene și, în special, la articolul 263 alineatul (4). Articolul 47 se aplică instituțiilor Uniunii și ale statelor membre în cazul în care acestea pun în aplicare dreptul Uniunii pentru toate drepturile garantate de dreptul Uniunii.

Al doilea paragraf corespunde articolului 6 alineatul (1) din CEDO, cu următorul text:

„Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și a obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa.

Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță, atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției”.

În dreptul Uniunii, dreptul de a se adresa unei instanțe nu se aplică numai pentru plângerile privind drepturile și obligațiile cu caracter civil. Aceasta este una dintre consecințele faptului că Uniunea este o comunitate de drept, după cum a constatat Curtea de Justiție în cauza 294/83, „Verzii”/Parlamentul European (hotărârea din 23 aprilie 1986, Rec. 1986, p. 1339). Cu toate acestea, cu excepția domeniului lor de aplicare, garanțiile oferite de CEDO se aplică în mod similar în Uniune.

În ceea ce privește paragraful al treilea, trebuie observat faptul că, în conformitate cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, trebuie acordată asistență juridică în cazurile în care absența acesteia ar face inefficientă garantarea accesului efectiv la justiție (hotărârea CEDO din 9 octombrie 1979, Airey, seria A, volumul 32, p. 11). Există, de asemenea, și un sistem de asistență judiciară pentru cazurile de la Curtea de Justiție a Uniunii Europene.

Explicație cu privire la articolul 48 – Prezumția de nevinovăție și dreptul la apărare

Domeniul de aplicare a articolului 48 este identic cu cel al articolului 6 alineatele (2) și (3) din CEDO, având următorul text:

„(2) Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită.

(3) Orice acuzat are, în special, dreptul:

- (a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa;
- (b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;
- (c) să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer;
- (d) să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;
- (e) să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.”

În conformitate cu articolul 52 alineatul (3), acest drept are același înțeles și același domeniu de aplicare ca și dreptul garantat prin CEDO.

Explicație cu privire la articolul 49 – Principiile legalității și proporționalității infracțiunilor și pedepselor

Acest articol reia norma clasică a neretroactivității legilor și a pedepselor. A fost adăugată regula retroactivității legii penale mai favorabile, care există în numeroase state membre și care este prevăzută la articolul 15 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice.

Articolul 7 din CEDO este redactat după cum urmează:

- „(1) Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul în care a fost săvârșită, nu constituia o infracțiune, potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea care era aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii.
- (2) Prezentul articol nu va aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane vinovate de o acțiune sau de o omisiune care, în momentul săvârșirii sale, era considerată infracțiune potrivit principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate.”

Termenul „civilizate” din alineatul (2) a fost eliminat, fapt care nu implică nicio modificare a înțelesului alineatului, care se referă în special la crimele împotriva umanității. În conformitate cu articolul 52 alineatul (3), acest drept are, prin urmare, același înțeles și același domeniu de aplicare ca și dreptul garantat prin CEDO.

Alineatul (3) reia principiul general al proporționalității infracțiunilor și a pedepselor, consacrat de tradițiile constituționale comune ale statelor membre și de jurisprudența Curții de Justiție a Comunităților Europene.

Explicație cu privire la articolul 50 – Dreptul de a nu fi judecat sau condamnat de două ori pentru aceeași infracțiune

Articolul 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO are următorul text:

- „(1) Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal de către jurisdicțiile aceluiași Stat pentru săvârșirea infracțiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă conform legii și procedurii penale ale acestui Stat.
- (2) Dispozițiile paragrafului precedent nu împiedică redeschiderea procesului, conform legii și procedurii penale a Statului respectiv, dacă fapte noi sau recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată.
- (3) Nicio derogare de la prezentul articol nu este îngăduită în temeiul art. 15 din convenție”.

Regula „*non bis in idem*” se aplică în dreptul Uniunii (a se vedea, în cadrul unei jurisprudențe considerabile, hotărârea din 5 mai 1966, în cauzele 18/65 și 35/65, Gutmann/Comisie, Rec. 1966, p. 150 și într-o cauză recentă, hotărârea Tribunalului de Primă Instanță din 20 aprilie 1999, în cauzele conexe T-305/94 și altele, Limburgse Vinyl Maatschappij NV/Comisia, Rec. 1999, p. II-931). Se precizează faptul că regula ce interzice cumulul se referă la două sancțiuni de aceeași natură, în cazul de față penale.

În conformitate cu articolul 50, regula „*non bis in idem*” nu se aplică numai în cadrul jurisdicției aceluiași stat, ci și în cel al jurisdicțiilor mai multor state membre. Acest lucru corespunde acquis-ului; a se vedea articolele 54-58 din Convenția privind punerea în aplicare a Acordului Schengen și hotărârea Curții de Justiție din 11 februarie 2003 în cauza C-187/01 Gözütok (Rec. 2003, p. I-1345), articolul 7 din Convenția privind protejarea intereselor financiare ale Comunității și articolul 10 din Convenția privind lupta împotriva corupției. Excepțiile limitate prin care aceste convenții le permit statelor membre derogarea de la regula „*non bis in idem*” sunt acoperite de clauza orizontală din articolul 52 alineatul (1) privind restrângerile. În ceea ce privește situațiile menționate la articolul 4 din Protocolul nr. 7, și anume aplicarea principiului în cadrul aceluiași stat membru, dreptul garantat are același înțeles și domeniu de aplicare ca și dreptul corespondent din CEDO.

TITLUL VII – DISPOZIȚII GENERALE CARE REGLEMENTEAZĂ INTERPRETAREA ȘI APLICAREA CARTEI

Explicație cu privire la articolul 51 – Domeniul de aplicare

Obiectul articolului 51 este stabilirea domeniului de aplicare a cartei. Obiectivul său este de a stabili în mod clar faptul că această cartă se aplică în primul rând instituțiilor și organelor Uniunii, cu respectarea principiului subsidiarității. Această dispoziție a fost redactată cu respectarea articolului 6 alineatul (2) din Tratatul privind Uniunea Europeană, care impune Uniunii respectarea drepturilor fundamentale, precum și a mandatului conferit de Consiliul European de la Köln. Termenul „instituții” este consacrat în tratate. Expresia „organe, oficii și agenții” este folosită în prezent în tratate pentru a desemna toate instanțele instituite prin tratate sau prin acte din legislația secundară (a se vedea, de exemplu, articolul 15 sau 16 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene).

În ceea ce privește statele membre, din jurisprudența Curții rezultă fără ambiguitate că statelor membre le este impusă obligația de a respecta drepturile fundamentale definite în cadrul Uniunii numai în cazul în care pun în aplicare dreptul Uniunii (hotărârea din 13 iulie 1989, cauza 5/88, Wachauf, Rec. 1989, p. 2609; hotărârea din 18 iunie 1991, ERT, Rec. 1991, p. I-2925; hotărârea din 18 decembrie 1997, cauza C-309/96, Annibaldi, Rec. 1997, p. I-7493). Recent, Curtea de Justiție a confirmat această jurisprudență în termenii următori: „În plus, trebuie reamintit faptul că cerințele care decurg din protejarea drepturilor fundamentale în cadrul ordinii juridice comunitare obligă, de asemenea, statele membre atunci când acestea pun în aplicare norme comunitare...” (hotărârea din 13 aprilie 2000, cauza C-292/97, Rec. 2000, p. I-2737, punctul 37). Bineînțeles, această normă, așa cum este consacrată în prezenta cartă, se aplică în egală măsură autorităților centrale și instanțelor regionale sau locale, precum și organismelor publice în cazul în care pun în aplicare dreptul Uniunii.

Alineatul (2) coroborat cu alineatul (1) a doua teză confirmă că efectul cartei nu poate fi acela de a extinde competențele și sarcinile conferite Uniunii prin tratate. Sunt menționate explicit consecințele logice ale principiului subsidiarității și ale faptului că Uniunea dispune numai de competențele care i-au fost conferite. Drepturile fundamentale așa cum sunt garantate în Uniune, produc efecte numai în cadrul acestor competențe, stabilite în tratate. În consecință, obligația instituțiilor Uniunii de a promova principiile enunțate în cartă, în temeiul alineatului (1) a doua teză, există numai în limitele competențelor menționate anterior.

Alineatul (2) confirmă, printre altele, faptul că această cartă nu poate avea ca efect extinderea domeniului de aplicare a dreptului Uniunii dincolo de competențele Uniunii stabilite în tratate. Curtea de Justiție a instituit deja această normă în ceea ce privește drepturile fundamentale recunoscute ca făcând parte din dreptul Uniunii (hotărârea din 17 februarie 1998 în cauza C-249/96, Grant, Rec. 1998, p. I-621 punctul 45). Potrivit acestei norme, se subînțelege că integrarea cartei în articolul 6 din Tratatul privind Uniunea Europeană nu poate fi interpretată ca extinzând ca atare gama acțiunilor statelor membre considerate „ca punând în aplicare dreptul Uniunii” [în înțelesul alineatului (1) și al jurisprudenței menționate anterior].

Explicație cu privire la articolul 52 – Întinderea și interpretarea drepturilor și principiilor

Obiectul articolului 52 este de a stabili domeniul de aplicare a drepturilor și a principiilor din cartă și adoptarea de norme pentru interpretarea acestora. Alineatul (1) se referă la regimul restrângerilor. Formula utilizată este inspirată din jurisprudența Curții de Justiție: „[...] în conformitate cu o jurisprudență consacrată, este posibil să se impună restrângeri ale exercițiului drepturilor fundamentale, în special în cadrul unei organizări comune a pieței, cu condiția ca aceste restrângeri să răspundă efectiv unor obiective de interes general urmărite de Comunitate și să nu constituie, în comparație cu scopul urmărit, o intervenție disproporționată și intolerabilă care ar aduce atingere chiar substanței acestor drepturi” (hotărârea din 13 aprilie 2000, cauza C-292/97, punctul 45). Menționarea intereselor generale ale Uniunii acoperă atât obiectivele menționate la articolul 3 din Tratatul privind Uniunea Europeană, cât și alte interese protejate de dispozițiile specifice din tratate, cum ar fi articolul 4 alineatul (1) din Tratatul privind Uniunea Europeană, articolul 35 alineatul (3) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene și articolele 36 și 346 din același tratat.

Alineatul (2) conține o trimitere la drepturi care sunt deja garantate în mod expres prin Tratatul de instituire a Comunității Europene și recunoscute prin cartă și care se găsesc de acum înainte în tratate (în special cele care decurg din cetățenia Uniunii). În alineatul menționat anterior se precizează că aceste drepturi se supun în continuare condițiilor și limitelor aplicabile dreptului Uniunii pe care se întemeiază și care sunt prevăzute în tratate. Carta nu modifică regimul drepturilor conferite de Tratatul CE și reluate de tratate.

Alineatul (3) este destinat să asigure coerența necesară între cartă și CEDO, impunând norma potrivit căreia, în măsura în care drepturile din prezenta cartă corespund și drepturilor garantate prin CEDO, înțelesul și domeniul de aplicare ale acestora, inclusiv restrângerile admise, sunt identice cu cele prevăzute de CEDO. Rezultă, în special, faptul că, la stabilirea restrângerilor acestor drepturi, legislatorul trebuie să respecte aceleași norme privind restrângerile instituite de CEDO, care devin astfel aplicabile drepturilor menționate la acest alineat, fără a aduce atingere autonomiei dreptului Uniunii și Curții de Justiție a Uniunii Europene.

Trimiterea la CEDO se referă atât la Convenție, cât și la protocoalele la aceasta. Înțelesul și domeniul de aplicare a drepturilor garantate sunt determinate nu doar de textul acestor instrumente, ci și de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și a Curții de Justiție a Uniunii Europene. Ultima teză din alineat are scopul de a permite asigurarea unei protecții mai extinse de către Uniune. În orice caz, nivelul protecției asigurate de cartă nu poate fi niciodată inferior celui garantat prin CEDO.

Carta nu împiedică statele membre să se prevaleze de articolul 15 din CEDO, care autorizează derogările de la drepturile prevăzute în aceasta din urmă în caz de război sau de alt pericol public care amenință viața națiunii, în cazul în care adoptă măsuri în domeniile apărării naționale în caz de război și al menținerii ordinii, în conformitate cu responsabilitățile lor recunoscute la articolul 4 alineatul (1) din Tratatul privind Uniunea Europeană și la articolele 347 și 72 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene.

Lista drepturilor care, în stadiul actual și fără a exclude evoluția dreptului, a legislației și a tratatelor, pot fi considerate a corespunde drepturilor din CEDO în înțelesul alineatului (3) este redată în continuare. Aceasta nu include drepturile care se adaugă drepturilor din CEDO.

1. Articolele cartei al căror înțeles și domeniu de aplicare sunt aceleași cu cele ale articolelor corespondente din CEDO:

- articolul 2 corespunde articolului 2 din CEDO;
- articolul 4 corespunde articolului 3 din CEDO;
- articolul 5 alineatele (1) și (2) corespund articolului 4 din CEDO;
- articolul 6 corespunde articolului 5 din CEDO;
- articolul 7 corespunde articolului 8 din CEDO;
- articolul 10 alineatul (1) corespunde articolului 9 din CEDO;
- articolul 11 corespunde articolului 10 din CEDO, fără a aduce atingere restricțiilor care pot fi impuse de dreptul Uniunii capacității statelor membre de a institui regimurile de autorizare menționate la articolul 10 alineatul (1) a treia teză din CEDO;

- articolul 17 corespunde articolului 1 din Protocolul adițional la CEDO;
 - articolul 19 alineatul (1) corespunde articolului 4 din Protocolul suplimentar nr. 4;
 - articolul 19 alineatul (2) corespunde articolului 3 din CEDO, în interpretarea Curții Europene a Drepturilor Omului;
 - articolul 48 corespunde articolului 6 alineatele (2) și (3) din CEDO;
 - articolul 49 alineatele (1) (cu excepția ultimei teze) și (2) corespund articolului 7 din CEDO.
2. Articolele al căror înțeles este același cu cel al articolelor corespondente din CEDO, dar al căror domeniu de aplicare este mai extins:
- articolul 9 acoperă același domeniu ca și articolul 12 din CEDO, dar domeniul său de aplicare poate fi extins la alte forme de căsătorie după instituirea acestora prin legislația națională;
 - articolul 12 alineatul (1) corespunde articolului 11 din CEDO, dar domeniul său de aplicare este extins la nivelul Uniunii Europene;
 - articolul 14 alineatul (1) corespunde articolului 2 din Protocolul adițional la CEDO, dar domeniul său de aplicare este extins la accesul la formarea profesională și continuă;
 - articolul 14 alineatul (3) corespunde articolului 2 din Protocolul adițional la CEDO în ceea ce privește drepturile părinților;
 - articolul 47 alineatele (2) și (3) corespund articolului 6 alineatul (1) din CEDO, dar limitările plângerilor privind drepturile și obligațiile cu caracter civil sau acuzațiile de natură penală nu se aplică în ceea ce privește dreptul Uniunii și punerea în aplicare a acestuia;
 - articolul 50 corespunde articolului 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO, dar domeniul de aplicare a acestuia este extins la nivelul Uniunii Europene între instanțele statelor membre;
 - în cele din urmă, în domeniul de aplicare a dreptului Uniunii, cetățenii Uniunii Europene nu pot fi considerați străini datorită interzicerii oricărei discriminări bazate pe cetățenie. Restrângerile prevăzute la articolul 16 din CEDO în ceea ce privește drepturile străinilor nu le sunt deci aplicabile în acest cadru.

Regula de interpretare de la alineatul (4) se întemeiază pe formularea articolului 6 alineatul (3), din Tratatul privind Uniunea Europeană și ia în considerare în mod adecvat abordarea urmărită de Curtea de Justiție cu privire la tradițiile constituționale comune (de exemplu hotărârea din 13 decembrie 1979 în cauza 44/79, Hauer, Rec. 1979, p. 3727; hotărârea din 18 mai 1982 în cauza 155/79, AM&S, Rec. 1982, p. 1575). Potrivit acestei norme, în locul abordării rigide de tipul „cel mai mic numitor comun”, drepturile în cauză conținute în cartă trebuie interpretate într-un mod care să ofere un nivel ridicat de protecție, adaptat dreptului Uniunii și în armonie cu tradițiile constituționale comune.

Alineatul (5) clarifică deosebirea dintre „drepturi” și „principii” existentă în cartă. În temeiul acestei deosebiri, drepturile subiective trebuie respectate, în timp ce principiile trebuie urmate [articolul 51 alineatul (1)]. Principiile pot fi puse în aplicare prin intermediul actelor legislative sau executive (adoptate de Uniune în cadrul competențelor sale și de către statele membre numai în cazul în care pun în aplicare dreptul Uniunii); acestea dobândesc, prin urmare, o importanță deosebită pentru instanțe numai deoarece aceste acte sunt interpretate sau controlate. Cu toate acestea, principiile nu dau naștere unor drepturi imediate pentru acțiuni pozitive din partea instituțiilor Uniunii sau a autorităților statelor membre, fapt care corespunde atât jurisprudenței Curții de Justiție [a se vedea în special jurisprudența privind „principiul precauțiunii” care este prevăzut la articolul 191 alineatul (2) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene: hotărârea Tribunalului de Primă Instanță din 11 septembrie 2002 în cauza T-13/99, Pfizer/Consiliu, Rec. 2002, p. II-3305, cu numeroase citate din jurisprudența anterioară și o serie de hotărâri privind articolul 33 (ex-39) referitoare la principiile dreptului agricol: de exemplu, hotărârea Curții de Justiție din 11 martie 1987 în cauza C-265/85, Van den Berg, Rec. 1987, p. 1155: examinarea principiului asanării pieței și a încrederii legitime], cât și abordării urmate de sistemele constituționale ale statelor membre în privința „principiilor”, în special în domeniul dreptului social. Cu titlu de exemplu, cităm, dintre exemplele de principii recunoscute prin cartă, articolele 25, 26 și 37. În anumite cazuri, un articol din cartă poate conține elemente care aparțin atât unui drept, cât și unui principiu: de exemplu articolele 23, 33 și 34.

Alineatul (6) face trimitere la diversele articole din cartă care, în spiritul subsidiarității, fac trimitere la legislații și practici interne.

Explicație cu privire la articolul 53 – Nivelul de protecție

Această dispoziție are ca scop menținerea nivelului de protecție oferit în prezent, în domeniile lor de aplicare respective, de dreptul Uniunii, dreptul statelor membre și dreptul internațional. În funcție de importanța sa, menționarea este făcută de către CEDO.

Explicație cu privire la articolul 54 – Interzicerea abuzului de drept

Acest articol corespunde articolului 17 din CEDO:

„Nicio dispoziție din prezenta convenție nu poate fi interpretată ca implicând, pentru un stat, un grup, sau un individ, un drept oarecare de a desfășura o activitate sau de a îndeplini un act ce urmărește distrugerea drepturilor sau a libertăților recunoscute de prezenta convenție sau de a aduce limitări mai ample acestor drepturi și libertăți decât acelea prevăzute de această convenție.”
